

JUGOSZLÁVIAI TANULMÁNYUT

CO2/497.1/

1960. május 9 és 21-e között a magyar könyvtárosdelegáció tagjaként alkalmas volt a jugoszláv dokumentációt, azon belül elsősorban a műszaki dokumentációs munkát tanulmányoznom.

A rendelkezésre álló idő rövidsége erősen korlátozott bennünket abban, hogy a kérdések tanulmányozásában elmélyedhessünk. Ezért, hogy valamennyire átfogó képet kaphassunk, minél több intézmény tanulmányozását vettük tervbe. Ennek érdekében felkerestünk három dokumentációs központot, négy kutatóintézetet, valamint három üzemi dokumentációs irodát.

Ezekon kívül lehetőségünk volt néhány könyvtár és más könyvtári feladatokat ellátó intézmény működésébe betekintést nyerni.

Az alábbiakban néhány meglátogatott intézmény, gyár, elsősorban a Beogradi Dokumentációs Központ munkáját ismertetem.

+ + +

DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONTOK

JUGOSLOVENSKI CENTAR ZA TEHNIČKU I NAUČNU DOKUMENTACIJU /Jugoszláv Műszaki és Tudományos Dokumentációs Központ, Beograd/

A központ össz-szövetségi jellegű; a műszaki dokumentáción kívül társadalomtudományi, orvostudományi és mezőgazdasági dokumentációval is foglalkozik. 1949-ben alakult mint a Gazdasági Tanács intézménye. Kezdetben főleg a racionális belső szervezet és a szolgáltatások kifejlesztésével foglalkoztak, ugyanakkor széles körű propagandát végeztek a dokumentáció érdekében, valamint az üzemi dokumentációs részlegek létrehozásáért.

1950-ban jelent meg havi referáló lapjuk évi 5000 adattal, valamennyi iparág egy kiadványon belül. A kísérleti év letelte után kialakították a sorozatok rendszerét. Az anyagot öt sorozatban publikálták: mezőgazdaság, erdészet, faipar; gépészet, elektrotechnika; bányászat, kohászat; kémia, vegyipar; építőipar, építőanyagipar.

A referálólapok kiadásával párhuzamosan kifejlesztették egyéb dokumentációs szolgáltatásaikat /információ, fordítás, mikrofilm, fotokópia stb./

A Beogradi Dokumentációs Központnak /továbbiakban BDK/ jelenleg öt osztálya van: szerkesztőségi -, információs -, nyomda- és reproduk-

ciós -, általános - és könyvtári osztály. Ezek közül részletesen a szerkesztőségi és információs osztály munkáját tanulmányoztuk.

A szerkesztőség fő feladata a referáló lapok folyamatos készítése, amelyek öt fő sorozatban, 16 féleségben jelennek meg havonta; füzetenként 200-250 referátummal, puha papíron és szétvágható kivitelben. /Külön kartonszolgáltatásuk ugyanis nincs/.

A referált folyóiratok anyaga részben a BDK állományából /3000 szakfolyóirat, amely számban a jugoszláv anyag is benne van/, részben kutatóintézetek, üzemek állományából kerül ki. A referátumokat kizárólag külső munkatársak, főleg az iparban dolgozó mérnökök /mintegy 600 fő/ készítik, hazai és nemzetközi előírások figyelembevételével. Bár a referálásra való kiválasztás a referálóra van bízva, a kiválasztás helyességét a szerkesztőség munkatársai ellenőrzik.

Kétféle referátumot különböztetnek meg: az *annotációt*, amely a cikk tartalmát adja vissza, s a *"prika"* -t, amely teljes részletességgel számol be a cikk lényegéről. Mindkettő informatív jellegű referátum; címfordításokat nem készítenek.

A kivonatokért járó munkadíjat táblázat alapján a munka felülvizsgálása után esetenként a szerkesztők határozzák meg; ilyen módon a hiányos vagy a színvonalatlan munkát nem díjazák.

A referáló lapok belső tagolása hasonló az OMK Műszaki Lapszemléihez, azaz fejezetcímeken belül az ETO jelzetek sorrendjében közlik az anyagot. Minden oldalon egyformán, nyolc kivonat található. A referátum felépítése a következő:

537.311.62:621.315.592

Keller, W.: MEREŇJE SPECIFIČNOG OTPORA KRISTALA POLUPROVODNIKA PO MOĆU VISOKE FREKVENCIIJE (Messung des spezifischen Widerstandes von Halbleiterkristallen mit Hochfrequenz)
Z.angew. Phys., 11(1959)9, sept., str. 346-350

Obično se otpor kristala poluprovodnika meri jednodimenzionalnom strujom. Za germanijum se primenjuje metod merenja sa 4 šiljka a sa mono-kristale silicijuma u obliku štapa bolje odgovara metoda sa 2 šiljka. Opisuje se nova metoda merenja sa štapa kristale silicijuma i to bez direktnog kontakta. U tu svrhu se upotrebljava naimenična struja visoke frekvencije koja se sa štapićem, koji se meri, spreže kapacitivno. Nareditu prednost predstavlja to što se štapaсти kristal može omotati folijom pa tek onda meriti pa se na taj način sprečava svako površinsko zaprljavanje, ili oštećenje. Upoređenje ovako dobivenih rezultata dobro se slaže sa rezultatima merenja dobivenim klasičnom metodom merenja sa jednodimenzionalnom strujom. - 1 sl., 7 š., 6 dijag., 5 pod.cit.lit.

M. Rajković

B4-421

Bilten dokumentacije za elektrotehniku XII(1960) 3

A havonta megjelenő műszaki és mezőgazdasági jellegű referáló lapokon kívül külső munkatársak, társadalmi szervek bevonásával készíttik még a következő lapszemléket:

BILTEN ZA MEDICINU VETERINU /Orvostudományi és állatorvosi referáló lap/ havonta,
BILTEN ZA FARMACIJU /Gyógyszerészeti referáló lap/ kéthavonta,
PLAVI BILTEN - PREGLED DNEVNE ŠTAMPE I DRUŠTVENIH NAUKA /Tervezés, szociológia,

gazdasági kérdések referáló lapja/ - vezető politikai és gazdasági funkcionáriusok részére, a hazai hírlapok, folyóiratok állományát is feltárva, havonta jelenik meg.

Az osztály dolgozói a referáló lapok készítésén kívül résztvesz-

nek a dokumentalista képzésben, valamint a dokumentációs propagandamunkában.

A BDK másik legfontosabb osztálya az i n f o r m á c i ó s o s z t á l y. Feladatai: információ nyújtása üzemek részére megkeresésre, /irodalomkutatás/;

az egyes szakegyesületekben, gyárlátogatások alkalmával felmerült műszaki problémák megoldása érdekében megkeresés nélkül felhívják az érdekeltek figyelmét arra, hogy a BDK az adott esetben milyen segítséget tud nyújtani;

dokumentációs elaborátumok készítése; /a vállalati nyereség érdekében megrendelésre egy-egy példányban készülnek, teljes tervdokumentációt tartalmaznak; így pl. a közelmúltban elkészítették a rijekai kötő teljes rekonstrukciójára vonatkozó "elaborátum"-ot, amelyért a megrendelő 1,5 millió dinárt fizetett/;

az új műszaki eredmények publikálása szakcikkek formájában, kiegészítve bibliográfiával, s az adott szakterület legfontosabb dokumentációs segédesszkezeinek ismertetésével;

a találmányi jelleg elbírálása, -az 1959 májusában kiadott rendelet kötelezi az üzemeket a bejelentésre, főleg a külföldi licencek megvásárlása előtt végzik el az osztály munkatársai a kutatást, s csak akkor engedélyezik a beszerzést, ha megfelelő hazai találmány nem áll rendelkezésre;

a referáló lapok szétvágása nyomán adódó katalógus folyamatos fejlesztése;

közreműködés a dokumentalista képzésben;

részvétel a dokumentációs propagandamunkában.

Az egyes feladatok megoldásába sokszor külső szakembereket is bevonnak.

Az irodalomkutatások készítésénél szembevetendő, hogy azok anyaga kizárólag az osztály tulajdonában lévő, 250-féle külföldi referálólapból van /amelyek a munkatársak között, szakma szerint vannak szétosztva/, s csak akkor nyulnak egyéb forrásokhoz, főleg saját katalógusaikhoz, ha az előbbiekből nem sikerül megfelelő anyagot összegyűjteniük. Az irodalomkutatások díját a ráfordított munkaidő és az adatok száma határozza meg.

Az ETO rendszerű folyóiratcikk-katalógus a BDK lapszemléinek anyagát tartalmazza. Előfizetnek NDK, NSZK, holland és dán kartonszolgáltatásokra is, amelyeket ETO beosztásban külön-külön tárolnak. A katalóguscédulákat az évi mintegy 35 000 cédula-szaporulat s a műszaki tudományok gyors fejlődése miatt két-három évenként selejtezik.

Az információs osztály a fentiekben ismertetett fő feladatain kívül, néhány főnyil.csoporttal végzi a fordításokkal, a mikrofilmekkel,

a fotokópiákkal, a nemzetközi kapcsolatokkal s a műszaki filmek kölcsönzésével kapcsolatos teendőket is. Érdekességgént a műszaki filmek kérdését emelem ki.

A BDK tulajdonában kb. 2000 műszaki rövid-keskenyfilm van, amelyeket minimális kölcsönzési díj ellenében üzemeknek /200 dinár/, iskoláknak /61 dinár/ egyaránt rendelkezésre bocsátanak. A filmekhez az igénybevevők kérhetnek előadót, bérelhetnek technikai berendezéseket stb. Megrendelésre teljes filmkópiákat is készítenek. A filmek 10-40 perc vetítési idejűek, és a vonatkozó műszak összes ágát felölelik, különös tekintettel az új technikai megoldásokra. A forgatókönyvet sok esetben a BDK munkatársai készítik, a kivitelezés természetesen a filmgyárak feladata. A filmekkel kapcsolatos teendők nagy megterhelést jelentenek a BDK számára, úgyhogy a jövőben ezt a feladatot fokozatosan egy filmforgalmazó vállalat veszi át.

A BDK-nak elég korszerű sokszorosító üzeme, mikrofilm- és fotolaboratóriuma van.

A központnak saját nyilvános könyvtára van, külön könyv- és folyóíratárral és 20-25 személyes olvasóteremmel. A 44 000 kötet könyv többsége külföldi. Az olvasók tájékoztatását betű- és szakrendes katalógus biztosítja. A 3000 folyóíratból 300 hazai, a többi külföldi. A könyvtár állományának összetételét a BDK dokumentációs tevékenysége szabja meg.

A BDK több módszertani dokumentációs kiadványt adott közre az országban folyó dokumentációs munka előbbrevitele érdekében. Emellett megjelentették négy nyelven a FID hozzájárulásával a teljes ETO-kiadást.

A BDK nemzeti tagként vesz részt a FID munkájában.

A BDK felügyeleti hatóságai: az iparügyi és pénzügyi államtitkárság /a mi minisztériumainknak megfelelő szervek/. Össz-szövetségi jellegű önálló intézmény, a fenntartásához szükséges anyagi eszközöket részint a szövetségi költségvetésből, részint saját bevételeiből fedezi.

CENTAR ZA NAUČNO I TEHNIČKU DOKUMENTACIJU I PRODUKTIVNOST /Tudományos és Műszaki Dokumentációs Központ, Zagreb/

A Zagrebi Dokumentációs Központ /továbbiakban ZDK/ tipikus példája az üzleti jellegű dokumentációs vállalkozásnak, ennek minden hátrányával. A végzett munka, s a kiadványok színvonala messze elmarad a BDK tevékenységétől. A 60 belső dolgozón kívül 20-40 külső munkatársat is foglalkoztatnak.

A ZDK feladatai a következők:

Referáló lap kiadása

Dokumentációs elaborátumok készítése

Fordítási szolgálat

Mikrofilm szolgálat

Film és diafilm szolgálat

Szervezési munkák

Előadások tartása /műszaki és dokumentációs/

Szakkönyvkiadás.

Referálólapjuk a TEHNIČKI PREGLED, havonta jelenik meg, valamennyi iparágra vonatkozóan egy füzetben. Olykor néhány hazai újdonságot ismertető cikket és a cikkek négy nyelvű összefoglalóját is tartalmazza. Iparági összefoglalók és a referátumok TEHNIČKÉ NOVOSTI cím alatt kerülnek közlésre, magukban foglalják a legfontosabb szabadalmak címfordításait is.

A ZDK, mint fő bevételi forrásra, nagy súlyt helyez a fordítási és mikrofilm tevékenységre, valamint a dokumentációs elaborátumok kiadására.

A ZDK-nak nyilvános könyvtára van, elég szerény állománnyal /6000 szakkönyv, 400 külföldi folyóirat/, 30 személyes olvasóteremmel.

KUTATÓINTÉZETI DOKUMENTÁCIÓS IRODÁK

INSTITUT "NIKOLA TESLA" /Villamosenergiaátviteli Kutató Intézet, Beograd/

Az akadémiai rangú kutatóintézet szakkönyvtára és dokumentációs részlege egységet alkot. Négy dolgozója van, közülük kettő mérnök.

1946-ban alakult, jelenleg több ezer kötetes könyvállományán kívül 235 külföldi elektrotechnikai, energetikai folyóiratot, és a határterületek folyóirataiból 45-öt fizetnek elő.

Nincs külön könyv-, illetve folyóiratcikk-katalógusuk, hanem egy, az ETC-n alapuló egységes katalógus-rendszerük, amelyben a könyveken, folyóiratcikkeken kívül a szabványok, prospektusok, kutatóintézeti jelentések, mikrofilmek, a BDK anyagával együtt vannak besorolva. Ezen kívül a külföldi referáló lapokból, indexekből vett anyagot is ebbe a katalógusba osztják be. Ez a tájékoztatás fő forrása. 1947-ben 4300 kartonjuk volt, ezek száma 1959-re 241 000-re növekedett.

Végeznek dokumentációs feltárási munkát, azonban csak kartonokra, a katalógus továbbfejlesztése érdekében. Önálló dokumentációs kiadványuk nincs.

Az iroda feladata a kutatóintézet munkájának támogatása, de a munkán túl az iparág segítése könyvtári és dokumentációs eszközökkel. A könyvtárat bárki díjtalanul használhatja. Kiterjedt cserekapcsolatuk keretében a kutatóintézet tudományos publikációit külföldre is megküldik.

CENTAR ZA UNAPREDENJE GRADEVINARSTVA SAVEZNE GRADEVINSKE KOMORE /Építőipari Kutatóintézet, Beograd/

Az intézetnek fejlett dokumentációs szolgáltatásai és gépi be-
rendezési vannak.

Kiadványuk a "DOKUMENTACIJA ZA GRADEVINARSTVO I ARHITEKTURU" tö-
mörítvényeket, "literature summary"-kat tartalmaz, ábrákkal, táblázatok-
kal, grafikonokkal stb. - műfajilag közel áll az elaborátumhoz.

A BDK anyagán kívül előfizetnek a német Bauwesen és a rotterdami
Bauzentrum szolgáltatására is, amelyekből ETO rendszerű katalógusokat
építenek ki. A kartonokat évenként mikrofilmre veszik, s az eredetit ki-
selejtezik.

ÜZEMI DOKUMENTÁCIÓS IRODÁK

INDUSTRIJA TRAKTORA I MASINA /Traktor és Gépgyár, Zemun/

A szűkebben vett dokumentációs munka gazdája az 1953-ban alakult
szakkönyvtár, amelynek állománya 4000 könyv, 210 folyóirat, azonkívül
prospektus- és fordítás-gyűjtemény. Emellett az egyes üzemszervezetekben le-
téti- és kézikönyvtárak is vannak.

A belső használatra 150 példányban megjelenő BILTEN TEHNIČKE
DOKUMENTACIJE c. havi, sokszorosított referálólappal folyóirattal, sza-
badalom-, szabvány-, prospektus-cimfordításokat tartalmaz, az ETO alap-
ján tagolva.

Dokumentációs katalógusuk a BDK anyagából, az általuk feldolgo-
zott anyagból és külföldi kartonszolgáltatásokból áll; jelenleg kb.
300 000 kartonjuk van.

A kutatóintézetekben, de különösen a gyárakban, tágran értelmezik
a dokumentációt, beleértik a gyártmányrajzokat is, így meg kell emlékez-
ni a szabványosztályról és a technikai archivumról is.

A szabványosztály szervezetileg a szerkesztési főosztályon belül
helyezkedik el. A szabványokat számuk és tárgykörük alapján tartják
nyilván. Külön tárolják a szovjet, német, angol, olasz stb. szabványo-
kat, a jogoszláv s a helyi szabványoktól. A szabványkölcsonzés kétkar-
tonos. Szakkatalógusuk van.

A technikai archivumban tárolják a gyártmányrajzok őspéldányát,
valamint egy vegyi uton lángmentesített példányt. A rajzok sokszorosi-
tását korszerű gépekkel /automatikus nyugatnémet "Metem 222" sokszoro-
sítógép, automatikus rajzfelvevőgép, svájci Ciklistil többszörözőgép,
szárító-, vágó-, és szegélyezőgépek/ felszerelt sokszorosító üzemen
végzik.

Bár nem dokumentációs, hanem üzemszervezési, elszámolási, kalku-
lációs feladatokat lát el, de érdekességként meg kell említeni az üze-
men belül működő Mechanográfiai Intézetet, amelyben Remington-gyártmányu

elektronikus számítógépek, berendezések egész sora dolgozik. Így az egyik gép kód alapján készíti elő a lyukkártyát, amelyet egy ellenőrző gép átvizsgál. Az interpretáló gép ellenőrzés céljából visszaalakítja a lyukjelzeteket, két menetben. A mechanikus szortírozógép kidolgozza a különböző szempontokat, amelyek alapján az elektronikus válogatógép /teljesítménye 48 000 kárton óránként/ választ ki. Az elektronikus kalkuláló gép lyukakban adja meg pl. az összegeket; a négy alapműveleten kívül egyéb matematikai művelet /hatványozás, gyökvonás stb./ végzésére is alkalmas.

A digitális jellegű elektronikus számítógép /3200 elektroncsővel/ teljesítménye, maximum 60 szempont figyelembevételével, 9000 kárton óránként. A gép kétszer automatikusan kontrollálja önmagát, hiba esetén megáll.

A tablizógép a lyukkártyák adatait számoszlopokká alakítja szabványnyomtatványra, analitikusan fel is dolgozza az anyagot.

TVORNICA ELEKTRICNIH STROJEVA "RADE KONCAR" /Rade Koncar Villamossági Gyár, Zagreb/

A magyar Klement Gottwald Villamossági Gyár profiljához hasonló zagrebi nagyüzemben külön dokumentációs főosztály van, amely szervezetenként a konstrukciós irodához tartozik. A főosztály a könyvtárosszta-lyból, a szabványosztályból, a szabadalmi osztályból, az információs osztályból és a rajzkontroll részlegből áll. A gyár műszaki könyvtárának állománya 7000 műszaki és természettudományi könyv és 250 féle szakfolyóirat. Rend, jó könyvtárossi munka jellemzi a könyvtárat. Minden osztálynak külön kézikönyvtára is van.

A gyár műszaki gárdája hivatali kötelességként végzi a referáló munkát, nem szakmai, hanem nyelvi elhatárolás szerint. Referálólapjuk ormig sokszorosítású, havonta adják ki, kizárólag belső használatra, szétvágható formában. Az üzem reprezentatív kiadványa az évenként négyszer megjelenő "Informacije Rade Koncar" című szakfolyóirat.

A referálólap közli a könyvek, szabványok, szabadalmak címfordításait is, valamint a mikrofilmek jegyzékét, szakok szerint.

Dokumentációs kartonrendszerük a BDK, a saját, az AEG és a Siemens kartonjaiból áll, ETO csoportosításban. Fordítási munkát csak néha végeznek. A gyár által készített elaborátumokról külön nyilvántartást vezetnek. Prospektusgyűjteményükről, - mely tartalmazza az üzem prospektusait is - külön katalógust készítettek.

+ + +

A két hetes jugoszláviai tanulmányut során sok figyelemreméltó, hasznos tapasztalatra tettünk szert. Így a BDK tevékenységén kívül /beleértve a dokumentációs propagandamunkát, a dokumentalistaképzésben játszott szerepüket/, a meglátogatott kutatóintézeti, de főleg az üzemi dokumentációs irodák munkájának megismerése értékes és tanulságos volt.

Tihanyi Endre